

Rác András

Egy apró háború, amely megrázta a világot

Ronald D. Asmus azonos című könyve (*A Little War that Shook The World*) 2010-ben jelent meg a Palgrave-Macmillan kiadónál, *Georgia, Russia and the Future of the West* alcímmel. (Ez úton is köszönetemet fejezem ki a Volkswagen Stiftungnak, hogy ösztöndíjával lehetővé tette a hozzáférést az alább ismertetett kötethez.) A szerző a második Clinton-adminisztráció idején európai ügyekért felelős külügyminiszter-helyettesként dolgozott, jelentős szerepe volt többek között a közép-európai NATO-bővítésben is. A German Marshall Fundhoz tartozó, Brüsszelben működő *Transatlantic Center and Strategic Planning* nevű kutatóintézetet 2005-től vezette 2011 áprilisában bekövetkezett haláláig.

A könyv célja a kettős: egyrészt részletesen be kívánja mutatni a 2008. augusztusi grúziai háború kontextusát, kiváltó okait és lefolyását, másrészt a konfliktusból levont következtetések felhasználásával igyekszik előrejelzést adni Oroszország és a Nyugat kapcsolatainak alakulásáról.

A 254 oldalas, forrásokkal és hivatkozásokkal jól ellátott kötet elkészítéséhez a szerző számos aktív és visszavonult politikussal, vezetővel készített interjúkat. A lista igencsak illusztris, hiszen szerepel rajta Miheil Szaakasvili grúz elnök, Condoleezza Rice volt amerikai és Bernard Kouchner volt francia külügyminiszter, Peter Semneby, az EU dél-kaukázusi ügyekért felelős különmegbízottja stb. Átnézte és kommentálta a szövegnek a bukaresti NATO-csúcsra vonatkozó részeit többek között a néhai Lech Kaczyński len-

gyel elnök, és Radosław Sikorski jelenlegi lengyel külügyminiszter is. A könyv előszavát Strobe Talbott, a Brookings Intézet vezetője írta.

Kétségtelen gyengesége a kötetnek, hogy a szerző orosz forrásokat csak korlátozottan használt, főképp a hozzáférés nehézségei okán, orosz politikusokkal, katonai vezetőkkel vagy elemzőkkel pedig egyáltalán nem tudott interjúkat készíteni. Ennek következtében a könyv döntéstörténeti részei időnként kissé aszimmetrikusak: míg a grúz és nyugati politikusok vívódásait, az általuk megvitatott alternatívákat részletesen megismerhetjük, az orosz oldalt sűrű homály fedi, amelyből – egy-egy jól dokumentált amerikai–orosz vagy francia–orosz tárgyalást nem számítva – csak Moszkva konkrét cselekvései látszanak ki.

Az egyoldalú forráshasználat természetesen nem jelenti azt, hogy a kötetet automatikusan használhatatlannak kellene tekintenünk: egyrészt a szerző teljesen őszintén ír a forrásokhoz való hozzáférés problémáiról, bár ezt némiképp szokatlan módon nem a bevezetőben, hanem a könyv végén teszi. Másrészt Asmus egy pillanatig sem állítja, hogy minden tekintetben objektív, tudományos igényű, netán pozitívista eseménytörténeti leírást kívánt alkotni. Ehelyett mindvégig a bevezetőben lefektetett hipotézisek igazolására törekszik, és – a szerző szavaival élve – „az események mozaikkockáit” ennek megfelelően rendezzi sorba.

A kötet központi vonalvezetését öt hipotézis határozza meg. Az első, hogy a háború valós téje nem a szakadár területek

hovatartozásának kérdése volt, hanem Oroszország Grúzia 2003 óta tartó nyugati irányú, demokratikus fordulatát kívánta ezzel megakadályozni, ellehetleníteni. A két „befagyott” konfliktus tehát valójában a konfliktusnak nem oka, csak ürügye, kisebb részben eszköze volt.

Ennek megfelelően Oroszország tudatosan készült a háborúra, politikai és katonai értelemben egyaránt. Moszkva fokozatosan olyan helyzetbe manőverezte Grúziát, ahol Szaakasvili látszólag csak két rossz lehetőség közül választhatott: vagy harc nélkül feladja Abháziát és Dél-Oszétiát, ami belpolitikai értelemben biztos bukást jelentett volna számára, vagy fegyveres konfliktust vállal, ami viszont elkerülhetetlen katonai vereséghez vezet majd. Az abház és dél-oszét területeken 2008 tavaszán-nyarán lezajlott orosz csapatösszevonások ennek a folyamatnak csak a legutolsó állomását jelentették.

A második alaptétel, hogy a grúz vezetés is számos hibát követett el, kifejezetten súlyosakat is. Nyíltan megállapítja, hogy a háborút Szaakasvili elnök robbantotta ki, annak ellenére, hogy számos figyelmeztetést kapott a Nyugattól, hogy ne tegye. Asmus könyve kimondottan értékes olyan szempontból, hogy nem kívánja tagadni azt a sokak által elhallgatott tényt, hogy reguláris fegyveres erőket először Grúzia vetett be a konfliktus során. Ehelyett viszont sikerrel mutatja be a grúz vezetés belső motivációit és politikai vitáit, amelyek végül a katonai konfliktus konkrét kirobbanásához vezettek.

A magyar szakirodalomban ismeretlen érvelése Asmusnak, hogy Szaakasvili alapvetően nem egy Dél-Oszétiában, hanem Abháziában kirobbanó katonai konfliktussal számolt. Emellett a grúz politikai vezetés és hadsereg nem is volt felkészülve a háborúra, támadó jellegű akciókra pe-

dig főképp nem: a fegyveres konfliktus kirobbanásakor több miniszter és maga Szaakasvili is külföldön volt szabadságon, a hadsereg harckocsiinak jelentős része felújítás miatt bevetésre alkalmatlan állapotban volt, a legütőképesebb grúz dandár pedig éppen Irakban teljesített szolgálatot. Ez az érvelés markánsan ellentmond azoknak a korábbi (többek között jelen recenzió szerzője által is hangoztatott) véleményeknek, hogy Grúzia tudatosan készült volna a háborúra, és meglepetésszerű támadással kívánt volna pontot tenni a dél-oszétiai „befagyott konfliktus” végére.

A könyv harmadik alaptétele, hogy a „befagyott konfliktusok” kezelésére hivatott nyugati békefenntartó és válságkezelő tevékenység teljes mértékben alkalmatlannak bizonyult feladatára. Asmus lényegében biztosra veszi, hogy ha egy hatékony válságkezelő művelet működött volna a térségben, akkor a háború megakadályozható lett volna. A probléma legfőbb okaként az érdeklődés és az erőforrások általános hiánya mellett azt nevezi meg, hogy Oroszország úgy volt része a rendezési mechanizmusnak, hogy valójában érdekelt volt a konfliktusban. Más megfogalmazásban tehát Oroszország nem a rendezésben, hanem a status quo fenntartásában volt érdekelt. Ennek megfelelően pedig – intézményesített szerepét felhasználva – tizenöt éven át megakadályozott minden rendezési erőfeszítést és komoly tárgyalási kísérletet.

Negyedik hipotézisként Asmus felveti a nyugati hatalmak súlyos felelősségét is. Ez elsősorban a koszovói függetlenség 2008. februári kikiáltásával, illetve annak nyugati támogatásával függ össze. A kötet teljes harmadik fejezete a koszovói kérdéssel foglalkozik, főképp pedig azzal, hogy ez milyen hatást gyakorolt az orosz külpolitikára. A szerző szokatlan nyíltság-

gal mondja ki, hogy a Nyugat nemcsak alábecsülte az orosz tiltakozások jelentőségét, és tekintette blöffnek a hasonló válaszlépéseket kilátásba helyező moszkvai nyilatkozatokat, de teljes mértékben figyelmen kívül hagyta a helyzet kockázatait érintettként sokkal pontosabban érzékelő grúz aggodalmakat is.

A Nyugat másik kulcsfontosságú hibája pedig a bukaresti NATO-csúccsal függött össze, illetve az orosz aggodalmak ismételt figyelmen kívül hagyásával – pontosabban félreértésével. Az, hogy Moszkva folyamatosan ellenezte a NATO keleti bővítését, ismert dolog, mint ahogyan az is, hogy végül mind az 1999-es, főképp pedig a 2004-es bővítést Oroszország végül tudomásul vette. Más volt a helyzet viszont Grúzia és Ukrajna esetleges NATO-tagságával, amit Moszkva súlyos biztonsági fenyegetésként érzékelt, és mindenáron meg kívánt akadályozni. Orosz vezető politikusok ezt számtalanszor hangoztatták is, a Nyugat azonban mindannyiszor az 1999-es és 2004-es analógiák alapján reagált: végül majd úgyis beadják a derekukat. Egy posztkoszovói helyzetben viszont ez súlyosan téves értékelésnek bizonyult, főleg annak fényében, hogy egyébként ismert volt a roppant feszült grúz–orosz viszony.

A bukaresti NATO-csúcs egyik legfontosabb kérdése a Grúziának és Ukrajnának adandó Tagsági Akcióterv (Membership Action Plan – MAP) volt. Fontos különbség volt az 1999-es és 2004-es bővítésekhez képest, hogy ezúttal a NATO súlyosan megosztott volt a kérdésben: míg az Egyesült Államok és a közép-európai tagországok támogatták volna a Kijevnek és Tbiliszinek adandó MAP-et, Németország, Franciaország és a Benelux-államok alapvetően ellenezték az ötletet. Tették ezt részben azért, mert kételkedtek Grúzia és

Ukrajna felkészültségében, részben pedig azért, mert érzékelték a kérdéssel kapcsolatos nagyon erős orosz ellenállást. A Kreml számára természetesen nem maradt észrevétlen a NATO megosztottsága: Asmus szerint ez is hozzájárult ahhoz, hogy 2008 nyarán Oroszország a katonai konfliktus kiprovokálása mellett döntött, hiszen Moszkva a Bukarestben látottak alapján biztosra vehette, hogy a Nyugat nem fog beavatkozni.

Bukarestben viszont a NATO elkövetett egy roppant súlyos, utólag visszatekintve nehezen értelmezhető hibát: bár nem adta meg a MAP-et Ukrajnának és Grúziának, viszont deklarálta, hogy ezek az országok előbb-utóbb a NATO tagjai lesznek, s ezzel Oroszország legrosszabb félelmeit látzott valóra váltani. Moszkvának pedig mindent meg kellett tennie, hogy ezt megakadályozza. Asmus részletesen végigköveti a az erről szóló bukaresti tárgyalásokat. Döntéstörténeti szempontból ez a könyv egyik legérdekesebb része a Medvegyev–Sarkozy-féle tűzszüneti megállapodás létrejöttének elemzése mellett.

Ettől kezdve a háború már csak idő kérdése volt – ráadásul a Nyugat folyamatosan figyelmen kívül hagyta az objektív jeleket (például, hogy 2008 tavaszán Oroszország helyreállította a vasúti összeköttetést Abháziával, ami elengedhetetlen nagyobb létszámú csapatok gyors mozgatásához), a grúz aggodalmakat pedig túlzónak tartotta.

A könyv izgalmas és érdekes leírását adja a háború eseményeinek, igazi *insider view*-t adva az olvasónak. Részletes képet ad a grúz döntéshozatali folyamatok bizonytalanságairól, a felkészületlenségből eredő kapkodásról, a fentebb említett megoldhatatlannak tűnő csapdahelyzetről. Ennek a leírásra teszi fel a – korántsem fényes – koronát a Sarkozy–Medvegyev-féle

fegyverszüneti megállapodás létrejöttének részletes elemzése.

Asmus súlyos hibának tartja, hogy a tűzszüneti tárgyalásokban az Egyesült Államok nem vett részt: Washington tudatosan háttérbe vonult, átadva a terepet az EU soros elnöki tisztét betöltő Franciaországnak. Bár a Moszkvának betervezett tervezet előzetesen koordinálta az amerikai és a francia vezetés, a megállapodás végső formáját mégiscsak az augusztus 12-én zajlott francia–orosz kétoldalú tárgyaláson nyerte el. Ezt az eredetitől jelentősen különböző tervezetet (amelyben például nem szerepelt Grúzia területi integritása) fogadtatták el azután a grúz vezetéssel is. Szaakasvilinek ekkorra nemigen volt választása: az orosz páncélos alakulatok néhány órányira állomásoztak Tbiliszitől, a grúz hadsereg maradványai pedig legfeljebb csak lassítani tudták volna őket, feltartóztatni nem.

Ez a megállapodás vezetett ahhoz a máig fennálló helyzethez, hogy Oroszország továbbra is csapatokat állomásoztat Grúzia egyes, a szakadár régiókkal határos belső területein, az EU megfigyelőit pedig nem engedi be Abháziába és Dél-

Oszétiába. A két terület különállását az tette lényegében véglegessé, hogy 2008. augusztus 29-én Moszkva elismerte a függetlenségüket.

A kötet ötödik alaptétele az, hogy a grúziai háború tapasztalatai alapján alapvetően újra kell értékelni Oroszország és a Nyugat viszonyát. A háború ugyanis véget vetett annak az európai biztonsági rendszerben a párizsi charta óta fennálló konszenzusnak, mely szerint államhatárt fegyveres erővel egyoldalúan megváltoztatni nem lehet. Ráadásul Asmus szerint Oroszországban várhatóan folytatódnak a putyini időszakban kezdődött nyugatellenes tendenciák, és Moszkva alapjaiban kérdőjelezi meg az eddigi európai biztonsági rendszer kereteit. Ennek megfelelően a Nyugatnak nemcsak az Oroszországhoz fűződő viszonyát kell átgondolnia, hanem új alapokra kell helyeznie a posztszovjet térség többi állama felé irányuló bővítési politikáját is.

(Ronald D. Asmus: *A Little War that Shook The World. Georgia, Russia and The Future of The West.* New York, 2010, Palgrave-Macmillan, 254 o.) ■